

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Проведено SWOT-аналіз Вінницької області, сформовано стратегічні напрями розвитку економіки до 2020 року та напрями їх реалізації, визначено очікувані результати реалізації стратегії.

Постановка проблеми

Фінансово-економічна криза показала неспроможність регіональної економічної системи тримати свій розвиток на сталому рівні. Підприємництво, в свою чергу, не змогло виконувати свої соціальні зобов'язання перед суспільством, що призвело до різкого падіння соціального потенціалу регіонів. Разом зі скороченням рівня розвитку соціально-економічного потенціалу відбувається погіршення екологічного стану регіонів, що вимагає перегляду існуючих підходів до розвитку регіональної економіки від парадигми економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю, до моделі сталого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що різними питанням формування стратегій розвитку регіонів займалися багато вчених, зокрема Фурдичко О. І. [1], Фролова Г. І. [2], Мякий В. О. [3], Швиндина А. А. [4] та інші. В них так чи інакше ставляться питання щодо перегляду встановлених стереотипів формування стратегії розвитку регіонів України. Ці питання покладені в основу і цього дослідження.

Метою публікації є розробка стратегії сталого соціально-економічного розвитку регіону до 2020 року на прикладі Вінницької області.

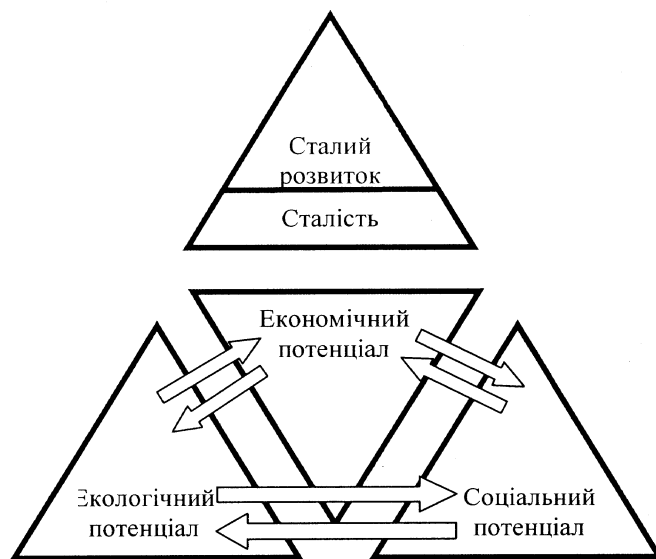
Виклад основного матеріалу

Вихідним нормативним документом при розробці стратегії сталого розвитку соціально-економічного потенціалу Вінницької області до 2020 року стала Стратегія регіонального розвитку Вінницької області до 2015 року [5], вітчизняний, так і закордонний досвід складання подібних документів.

Розробка стратегії основана на програмно-цільовому підході до вирішення проблем регіону. При цьому передбачається використання проектно-орієнтованого підходу до формування та реалізації регіональних цільових програм різної спрямованості. В його основу стратегії закладено принцип сталості (рис.).

У стратегії регіонального розвитку Вінницької області до 2020 року враховується багато факторів, разом з тими, що спровокували розвиток економічної кризи. В неї закладені принципи національної безпеки, враховані питання диференціації розвитку регіонів, депресивність регіонів, соціальні проблеми.

Для формування стратегічних задач та тактичних цілей необхідно провести



Концептуальна модель виникнення сталого розвитку

SWOT-аналіз, тобто зазначити слабкі та сильні сторони економіки Вінницької області та встановити сприятливі можливості і загрози.

Сильні сторони економічного потенціалу Вінницької області, які створюють умови для сталого розвитку:

- збереження окремих, традиційних для області, промислових виробництв, оновлених технологічно та структурованих виробничо;
- наявність спільних промислових підприємств, у виробництві яких застосовуються передові зарубіжні технології та забезпечуються зовнішні ринки збуту продукції;
- започаткування нових промислових виробництв у рамках реалізації проектів вітчизняних та іноземних інвесторів;
- наявність потужного бурякоцукрового комплексу, здатного виробляти значні обсяги цукру. Наявність 14 діючих цукрових заводів;
- наявність потужних державних підприємств спиртової промисловості, здатних виробляти конкурентоспроможну продукцію на експорт та внутрішній ринок. Наявність 11 спиртових заводів;
- потужний молокопереробний комплекс: ТОВ «Люстдорф» ТОВ «Тулчинський маслосирзавод», ВАТ «Літинський молокозавод», ВАТ «Вінницький міський молокозавод»;
- великий потенціал власної сировини для будівельної індустрії;
- наявність значних виробничих потужностей будівельної галузі;
- великий попит на продукцію будівельної галузі;
- чисельність наявного населення забезпечує в достатній мірі потребу економіки у трудових ресурсах;
- високоефективний розвиток зернового, молочного та тваринницького підкомплексів АПК;
- дешева та відносно добре кваліфікована робоча сила є привабливою для залучення іноземних інвесторів в сільське господарство;
- наявність аграрних освітніх закладів різних рівнів акредитації для підготовки спеціалістів різного напрямку;
- активна позиція регіональної влади щодо залучення інвестицій;
- позитивна динаміка розвитку малого та середнього бізнесу;
- загальна інвестиційна привабливість Вінницької області та практична зацікавленість іноземних інвесторів у використанні інвестиційного потенціалу регіону;
- вигідне геополітичне розташування області на перехресті комунікаційних шляхів;
- унікальний природо-ресурсний потенціал регіону, потужна сировинна база;
- наявність програми створення Інноваційного центру Вінницького національного аграрного університету «Поділля»;
- формування Інноваційно-технологічного кластера «Альтернативна біоенергетика» з розробки та впровадження альтернативних видів енергії;
- густа мережа доріг загального користування з твердим покриттям;
- наявність аеропорту «Вінниця».

Слабкі сторони економічного потенціалу:

- значна диференціація економічного розвитку районів;
- зменшення обсягів промислового виробництва;
- високий ступінь зносу основних фондів, енерго- та матеріалоемності виробництва;
- низька інноваційна активність підприємств, зокрема, відсутність проявів інноваційної діяльності у 13 районах;
- низька якість молочної продукції та сировини;
- збільшення безробіття;
- не сформований регіональний ринок сільськогосподарської продукції;
- слабка матеріально-технічна база великої кількості сільськогосподарських підприємств;
- недостатня кількість кваліфікованих, керівників сільськогосподарських підприємств;
- відсутність ринку землі, що зменшує приплив іноземних інвестицій у сільське господарство;
- відсутня логістична та сучасна транспортна інфраструктура;
- збільшення процентних ставок кредитування суб'єктів підприємницької діяльності;
- наявність загальнодержавних адміністративних бар'єрів на шляху становлення та розвитку підприємництва (ліцензування, сертифікація, регулювання орендних відносин тощо);
- технічна та моральна зношеність комунальної інфраструктури;

— недостатнє фінансування ремонту і будівництва автомобільних доріг з бюджетів всіх рівнів.

Сильні сторони соціального потенціалу:

— розвиток благодійної діяльності (ВОБФ «Бригантина», Благодійний фонд Петра Порошенка, БФ «Поділля», БФ «Подільська громада»);

— впровадження програми «Сільська медицина»;

— впровадження програми «Шкільний автобус»;

— підвищення природного приросту населення;

— підвищення коефіцієнтів народжуваності;

— зменшення коефіцієнта смертності;

— покращення матеріально-технічної бази дитячих оздоровчих закладів;

— підвищення рівня забезпечення населення житлом;

— розширення туристичних послуг агентствами області;

— розробка нових туристичних маршрутів: «Життя та творчість Марко Вовчок у Немирові», «Життя та творчість О. Ф. Можайського», «Козацькими шляхами», колишня ставка Гітлера «Вервольф» смт. Стрижавка та інших;

— збільшення кількості лікарів усіх спеціальностей;

— оновлення матеріально-технічного забезпечення закладів охорони здоров'я.

Слабкі сторони соціального потенціалу:

— асиметрія розвитку соціального потенціалу районів Вінницької області;

— зменшення кількості наявного населення;

— зменшення середнього рівня тривалості життя;

— збільшення показників дитячої смертності;

— низька купівельна спроможність населення;

— зменшення роздрібного товарообороту;

— збільшення кількості звільнених працівників з економічних причин;

— збільшення навантаження на одне вільне робоче місце в економіці;

— великий розрив між 20 % багатих верств населення і 20 % найбідніших, що перевищує європейські показники в декілька разів;

— зменшення попиту на послуги історико-культурного комплексу;

— недостатність коштів на фінансування соціальних проектів регіону та низька активність регіональних галузевих структур щодо розв'язання цієї проблеми;

— низька комп'ютерна грамотність сільського населення. Відсутність доступу до Інтернету у більшості сільських поселень.

Крім сильних і слабких сторін соціально-економічної ситуації Вінницької області, оцінені можливості та загрози розвитку.

Можливості:

— підвищення зацікавленості зовнішніми інвесторами регіоном як стратегічним партнером у реалізації інвестиційних проектів;

— залучення нових технологій в економіку;

— збільшення доходів населення Вінницької області;

— державна підтримка впровадження технології виробництва біопалива;

— впровадження державних програм виробництва екологічно чистих продуктів;

— впровадження функціонування Інноваційного центру Вінницького національного аграрного університету «Поділля» та його структурного підрозділу Інноваційно-технологічного кластера «Альтернативна біоенергетика» з розробки та впровадження альтернативних видів енергії;

— сприяння регіональної і державної влади у створенні «Агенцій регіонального розвитку»;

— сприятливі умови області зі збільшення виробництва сільськогосподарської сировини для забезпечення потреб харчової та переробної промисловостей;

— орієнтація Уряду країни на створення умов для прискорення інвестиційно-інноваційного розвитку;

— розвиток малого та середнього підприємництва на селі;

— нарощення обсягів виробництва біопалива;

— зростання обсягів залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;

— покращення житлово-побутових умов сільського населення;

— заохочення молоді до роботи та проживання в сільській місцевості.

Загрози:

- часте коливання валютного курсу та інфляційні процеси;
- політична та економічна нестабільність в Україні;
- збільшення податкового навантаження на малий бізнес;
- зниження рівня інвестиційної привабливості України через постійність несприятливого інвестиційного клімату в країні;
- зворотність процесів приватизації;
- повільне зростання виробництва конкурентоспроможної експортної продукції області через її невідповідність міжнародним стандартам;
- підвищення цін на енергоносії (газ, електроенергія, бензин, дизпаливо);
- зростання «тіньового сектора» економіки;
- підвищення кредитних ставок;
- недостатня фінансова підтримка та відсутність власних коштів на розвиток сільськогосподарського виробництва;
- відтік висококваліфікованих кадрів за кордон;
- не завершено формування нормативно-правової бази щодо запровадження нових механізмів стимулювання розвитку регіонів згідно із Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів».

Комплексний аналіз, який враховує ступінь впливу слабких і сильних сторін на соціально-економічний розвиток Вінницької області, дозволив виділити основні проблеми Вінницької області:

1. Економічні структурно-інвестиційні проблеми:
 - асиметрія у розвитку економічного потенціалу районів;
 - низька інноваційна активність підприємств за недостатнього розвитку наукоємних і високотехнологічних виробництв;
 - високий ступінь зносу матеріально-технічної бази виробничого комплексу (промислового і сільськогосподарського);
 - нерозвинутий ринок землі;
 - обмеженість власних інвестиційних джерел для модернізації виробництва.
2. Соціальні проблеми:
 - відносно низький рівень доходів населення;
 - складна демографічна ситуація — «старіння населення»;
 - скорочення чисельності зайнятих в економіці;
 - диференціація розвитку соціального потенціалу районів.
3. Екологічні проблеми:
 - забруднення навколишнього середовища на території Вінницької області;
 - загроза втрати контролю за поведінням з непридатними, невизначеними та забороненими пестицидами;
 - проблема утилізації побутових відходів;
 - забруднення водного басейну.

Проведений вище аналіз розвитку соціально-економічного потенціалу Вінницької області дає змогу сформулювати стратегію подальшого функціонування її господарського комплексу (таблиця).

**Структура стратегії сталого розвитку соціально-економічного потенціалу
Вінницької області до 2020 року**

Мета	Забезпечення високої якості життя населення на основі побудови соціально орієнтованої природозбережної інноваційної економіки
Стратегічні цілі та пріоритети	
Стратегічна ціль 1	Вінницька область — регіон сталого соціального розвитку (високої якості життя населення)
Операційна ціль 1. 1.	Поліпшення демографічної ситуації та розвиток комплексу охорони здоров'я
Операційна ціль 1. 2.	Скорочення диференціації доходів населення
Операційна ціль 1. 3.	Поліпшення якості житлових послуг і реформування житлово-комунального господарства
Операційна ціль 1. 4.	Розвиток трудового потенціалу

Мета	Забезпечення високої якості життя населення на основі побудови соціально орієнтованої природозбережної інноваційної економіки
Стратегічна ціль 2	Вінницька область — регіон сталого економічного розвитку та інноваційної економіки
Операційна ціль 2. 1.	Посилення конкурентних переваг регіону та реалізація інвестиційних проектів в промисловості
Операційна ціль 2. 2.	Розвиток агропромислового комплексу на основах інноваційного підходу
Операційна ціль 2. 3.	Підвищення енергозабезпечення та енергозбереження в економіці регіону
Операційна ціль 2. 4.	Розвиток сучасної інфраструктури
Стратегічна ціль 3	Вінниччина — регіон освічених людей та високорозвинутого інноваційного потенціалу
Операційна ціль 3. 1.	Зростання інноваційного потенціалу регіональної економіки
Операційна ціль 3. 2.	Підтримка обласної системи освіти в адаптації до вимог сучасної транзитивної економіки
Операційна ціль 3. 3.	Зміцнення взаємозв'язків між підприємництвом та науково-дослідною сферою
Операційна ціль 3. 4.	Посилення наукового потенціалу і зовнішніх контактів освітніх та дослідницьких установ
Стратегічна ціль 4.	Вінниччина — регіон чистого природного середовища, високорозвинутої культури, туризму та рекреації
Операційна ціль 4. 1.	Розбудова інфраструктури охорони навколишнього середовища, покращення екологічної ситуації
Операційна ціль 4. 2.	Підтримка сучасного і традиційного мистецтва на Вінниччині, її культурного потенціалу та багатонаціональних традицій
Операційна ціль 4. 3.	Розвиток туристичного та рекреаційного потенціалу Вінницької області

Основними принципами реалізації стратегії будуть:

- принцип синхронізації дій («принцип синергії»);
- принцип програмування;
- принцип цілісності;
- принцип концентрації;
- принцип субсидіарності;
- принцип поляризованого («сфокусованого») розвитку;
- принцип «преференція за реформи».

Очікується, що досягнення стратегічних цілей стратегії сталого регіонального розвитку Вінницької області до 2020 року забезпечить:

- щорічне зростання валового регіонального продукту;
- зменшення диференціації у розвитку міст та районів області;
- покращення рівня матеріально-технічного забезпечення закладів охорони здоров'я, культури, освіти;
- збереження історико-культурної спадщини;
- запровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку Вінниччини та збільшення обсягу інвестицій в економіку;
- підвищення конкурентоспроможності регіону за рахунок зміцнення промислового та аграрного потенціалу;
- підвищення соціальної активності та відповідальності за майбутнє свого регіону і мешканців області;
- підвищення екологічної безпеки;
- покращення умов проживання та гармонійного розвитку людини;
- підвищення рівня зайнятості та подолання безробіття;
- зростання доходів населення регіону та, як наслідок, підвищення купівельної спроможності, обсягів споживання, що сприятиме наближенню до світових стандартів проживання.

Висновки

Сформована стратегія сталого соціально-економічного розвитку регіону до 2020 року на прикладі Вінницької області є важливим інструментом її розвитку, що забезпечить визначення напряму здійснення економічної політики державної та місцевої влади. Основною метою цієї стратегії буде забезпечити високу якість життя населення на основі побудови соціально орієнтованої природозбережної інноваційної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фурдичко О. І. Регіональні проблеми сталого розвитку (на прикладі Карпатського регіону) / О. І. Фурдичко // Формування ринкових відносин в Україні. — 2002. — № 17. — 38 с.
2. Фролова Г. І. Роль регіонів у розробці стратегій соціально-економічного розвитку / Г. І. Фролова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2009. — № 3 (7). — С. 64—69.
3. Мякий В. О. Моніторинг реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону: механізм формування / В. О. Мякий // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка та право). — 2009. — № 3 (46). — С. 10—17.
4. Швиндина А. А. Формирование механизма обеспечения устойчивого развития экономического потенциала региона / А. А. Швиндина // Вісник СумДУ. Серія Економіка. — 2008. — № 2. — С. 95—101.
5. Стратегія регіонального розвитку Вінницької області до 2015 року // Рішення сесії Вінницької обласної Ради від 1.06.2007 року № 291. — 139 с.

Рекомендована кафедрою менеджменту та моделювання в економіці

Стаття надійшла до редакції 21.03.11

Рекомендована до друку 28.03.11

Салтан Микола Петрович — асистент кафедри організації агробізнесу.

Вінницький національний аграрний університет, Вінниця